

114) (i també posa *Novelda* per a la vila important, molt més avall, p. 115, entre *Elda* i *Petrel*). Després de l'expulsió fou repoblat per En Tallada, com es dedueix d'un text de 1679: «Procés de Xàtiva --- ab D. Enrich Tallada i Sans, senyor del lloch de *Novelè* y P. L., vehí del dit lloch, avituallador de les carns de *Novellè*» (Sarthou, *Hist. de Xàtiva*, 416).

Es veu, doncs, que durant llarg temps la forma d'aquest NL oscil·là entre la que s'ha imposat, *-el·lĕ*, i *Novelda*, igual a la del seu parònim alacantí.

El canvi fonètic en *novel·lĕ* s'explica precisament per l'antiga forma bàsica de la composició de *Novelda* i de *Novel·lè*: tots dos provinents de *Nova-El-la*. En contraure's el hiatus *a-e*, havia de resultar una vocal llarga, *ē*, longitud insòlita en la nostra llengua. Quan això es produeix, la vocal llarga atrau l'accent, si queia més enllà: *de(z)essēt* > val. *dēssēt* (i anàlogament *diuit*, *dēnau*), *boeria* > *bōria* (*DECat.* s. v.); però també s'esdevé sovint que aquesta longitud es desplaça a una altra síl·laba, i aquesta és la que llavors atrau l'accent: *SANCTUS MAURITIUS* > *St. Morī* > *Morī* > *Mōri* [Sant Mōri, Emp.]; *MURICĪNU* > *Muree* > *Murē* / *Mūra* (art. supra); *CLAVICULA* > *claviya* / *clāvia* (i cf. l'art. *Sūria*).

Ací, en *Nova-el-la* > *novel·lè* es va produir un procés semblant: la llargada de la vocal (*novē·la*) es desplaçà a la síl·laba final de la forma antiga, que era àtona, i aquesta és la que atragué l'accent; desplaçament ací cap a la fi del mot; sens dubte en relació amb el fet conegut que, darrere una *é*, la *-a* final es pronuncia *ɛ* oberta en aquesta i en moltes comarques valencianes: fet posat en gran relleu en la tesi doctoral de Barnils, *Die Mundart von Alacant*. En efecte, ja hem vist com fins en *Novelda*, es pronuncia amb *-ɛ* el nom de la ciutat.

Es veu, doncs, que, certament ja en temps dels moros, la gent d'*Elda*, molt prolífica (és ciutat que no ha parat de créixer), en augmentar molt, tendiren a emigrar: uns cap al Sud fundant *Novelda*, els altres al Nord, on en resultà *Nova-el-la* > *Novellè*.

¹ Escolano diu de *Novelda* que «los moros le llamaban *Nibuella* 'tierra de leche': una de les seves habituals falòrnies: res d'això en àrab on 'llet' es diu *laban* però cf. ací art. *Mauella*. Un *Novelda* que veig en mapes, poblet, uns 15 k. al NE. de Badajoz, a la dr. del Guadiana, deu ser colonització recent de valencians novellders, car ni tan sols consta en els nomenclatòrs.—² ¿No seria error per *Simat* (de Valldigna)? ja que el *r* i el *m*, no són molt diferents? El poeta de Cartagena podia conèixer Valldigna, i Aielo de Rugat, que és prop de Valldigna, però encara millor Elda que li era més a la vora i sempre ha estat més important. Hi ha el *Sirat* ben conegut (o escrit *Cirat*), poble de l'alt Millars (prop de Villahermosa, SSiv. 190-191); no serà aquest, que és molt lluny, però pot

ser un homònim: és probable que n'hi hagués d'altres perquè l'àr. *sirāṭ* és mot apel·latiu de sentit oportú 'cami, via' (és un manlleu antic del ll. STRATA). És a dir, la cita de d'un *Sirāṭ* en Abulhàssan no ens pot guiar en la localització i identificació del seu *Ayāl·lo*, *-ālla*.—³Cf. un «sel» de *Aialakurrestia*, en un doc. de 1601 a l'alta Guipúscoa (ja prop d'Àlaba) en Ormaetxea, *Top. de Arrasate* p. 171. Sembla compost amb *Urres(eg)* (o.c. 36r), unit amb sufix *ko* de genitiu.—⁴ Les identificacions proposades per Fz. Guerra (última versió en el *Arch.* iv, 9) no tenen fonament filològic, fundades només en troballes arqueològiques conegudes llavors, i en idees preconcebudes sobre el curs de les vies romanes.—⁵ Com explica Chevalier en reproduir l'ed. de Wesseling, aquest itinerari es fundà en notes dels viatges de Caracal·la, però amb molts retocs i addicions del temps de Vespasià.

NOVELITX *Novaliches*, *Novals*, *Noval*

Aquella fou una alqueria de Mallorca, en temps dels moros, que ja es registra en el *Rept.*: «Alcheria *Novalicx*» en terme de Petra (Bof. 22, Quadrado, 477). Es tracta d'un dels nombrosos NLL mossàrabs, de les Balears, terminats en *-itx*, que hem explicat en el vol. I, com resultants de mots en *-ALES* o en *-IS*, generalment amb l'accent desplaçat a la final: *FENALES* > *Felanitx*, *CASTELLIS Castellitx*, *Fontitx*, *Costitx*, *Mortitx*; o bé sense desplaçar l'accent: *Fartàritx* etc.; aquí desplaçat —com en *Felanitx* *FENALES*— prové del ll. *NOVALES* 'artigues', amb el canvi arabitant de la A en *é*.

Aquest nom el retrobem en Terra Ferma: *Novaliches*. Ací tenim un dels rars casos en què es retroba aquest *-itx* mossàrab fora de les Balears. Recordo només *Campanitx* a Eivissa, i en el Continent un *Ventàri* o *Ventàritx*, i en fi *Novaliches* al Nord de Sogorb. Cavanilles dona bona descripció d'aquest poble xurro (II, 91): «al N. de Viver, algo más apartado i más meridional que *Caudiel* que está a 1 h., 110 vecinos labradores, con algunas huertas, que van g a n a n d o al secano, desde *Caudiel* arriba». Certament, doncs, *NOVALES* 'terreny que van artigant'.

Aquest mot apareix en altres NLL valencians en forma no arabitant, o amb altres variants mossàrabs: *Els Novals*, sengles partides rústiques de St. Jordi (Maestrat) i d'Agullent (XXVIII, 54.2, XXXII, 97.27). I del neutre plural ll. *NOVALIA* 'artigues' deu venir *Les Novàries*, pda. de Cervera del Maestrat, amb la pron. morisca de la *-l-* com *-r-*.

I per a *El Noval* del baix Urgellet te. Coll de Nargó, i *Noals* de l'alta Ribagorça, que deuen tenir una altra etim. (ANNUALE). V. aquest article.